

УДК 908:329.17](477.83-25+477.83/.86)"191/194"

ЛЬВІВСЬКА ПОВІТОВА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ

Лев КАЛИНЯК

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історичного краєзнавства,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна

Пропонована розвідка торкається суспільно-політичних процесів у Львівському повіті міжвоєнної Галичини і має краєзнавчий характер. Місцеві сільські громади, головним чином через свою наближеність до Львова, залишалися епіцентром українського національного життя. Тут діяли повітові та громадські осередки майже всіх політичних організацій. Активну діяльність проводила і найбільша серед них партія – Українське національно демократичне об'єднання. Члени та прихильники партії об'єднані навколо Львівського повітового народного комітету склали свідомий політичний провід національного життя. Під їхнім контролем перебувала більша частина українських економічних, культурно-освітніх та спортивних товариств повіту. Не простими протягом 1930-х рр. залишалися стосунки УНДО з представниками інших українських політичних організацій. Особливо цей процес загострився після взяття у 1935 р. керівництвом партії курсу на "політику нормалізації" відносин з Польською державою.

Ключові слова: Львівський повіт, УНДО, Повітовий Народний Комітет, міжвоєнний період, об'єднання.

УНДО як найпотужніша політична сила Західної України залишається об'єктом значної уваги вітчизняних істориків. Вагомішими під цим кутом зору, на наш погляд, є праці І. Соляра, О. Потіхи, Б. Хруслова¹, в яких розглянуто широкий спектр діяльності Об'єднання у Західній Україні. На непростих відносинах між представниками різних таборів українського політикуму (насамперед, націоналістів та націонал-демократів), їхньому гострому ідеологічному протистоянню зупиняються Ю. Зайцев та І. Федик². Здійснено вдалі спроби дослідження регіональних організацій Українського національно демократичного об'єднання (далі – УНДО), що є предметом нашого дослідження, зокрема, Діяльності Перемиського повітового комітету партії та Народної організації українців Львова (міської партійної організації – Л.К.)

¹ Ігор Соляр, *Українське національно-демократичне об'єднання: перший період діяльності (1925–1928)*. (Львів: НАН України, Інститут українознавства ім. Крип'якевича, 1995), 72; Оксана Потіха, "Участь УНДО у виборах до польського парламенту восени 1930 року", *Інтелекція і влада* 13, (2008): 127–135; Борис Хруслов, "Політична діяльність Українського національно-демократичного об'єднання (1925–1939 рр.)", (Дис. канд. іст. наук, Чернів. держ. у-нт ім. Ю. Федьковича, 2000).

² Олександр Зайцев, "Націоналізм і національна демократія: витоки конфлікту", *Сучасність* 2, (1994): 70–76; Іван Федик, *УНДО, ОУН: Ставлення до Польщі*, (Львів: 1998), 79.

присвячені статті І. Соляра³, а в праці І. Скочиляса проаналізовано розвиток повітової структури Борщівщини⁴.

У міжвоєнний період Львівський земський (сільський) повіт однойменного воєводства був поліетнічним за своїм складом. До нього належало три міські (Винники, Новий Яричів, Щирець) та чотирнадцять сільських (Білка Шляхецька, Брюховичі, Дубляни, Давидів, Зимна Вода, Красів, Кривчиці, Наварія, Острів, Пруси, Сокільники, Старий Яричів, Черкаси, Чишки) громад. Поруч із українським населенням повіту, вирізнялася досить чисельна і активна у політичному плані польська громада. За таких обставин українське суспільно-політичне та громадське життя тут відзначалося певною специфікою не характерною для інших повітів Східної Галичини. Однією з особливостей повіту, було й те, що до його складу не входило саме місто Львів, а в ході адміністративної реформи 1934 р. зі складу Львівського повіту у підпорядкування міста перейшли села Сихів, Кульпарків, Клепарів, Знесіння, Левандівка, Білогорща, Сигнівка та Замарстинів.

Після поразки ЗУНР у війні з Польщею, політичне життя українців Східної Галичини довгий час не позначалося активністю. Українське населення знаходилося у стані сильної депресії позначеної втратою своєї незалежності. До березня 1923 р. українці ще сподівалися на позитивне вирішення галицького питання країнами Антанти. У цей час у Відні діяв еміграційний уряд ЗУНР на чолі з Євгеном Петрушевичем, який робив безуспішні спроби переконати уряди країн-переможців у Першій світовій війні у цьому напрямку. Подібні сподівання ще деякий час мали під собою певні підстави, оскільки, у 1919 р. Найвища Рада Антанти прийняла рішення про тимчасовий статус краю у складі Другої Речі Посполитої терміном на 25 років, з подальшим проведенням плебісциту. Рішення Антанти справило негативне враження на польське населення Східної Галичини та польський політичний провід, який всіма силами на міжнародній арені домагався повноцінного включення краю до складу Польщі. У цей час польські політичні партії провели активну вічеву діяльність у Східній Галичині, де вимагали від польських делегатів на Паризькій мирній конференції якнайшвидшого вирішення цього питання на користь свою користь. Активізувались і львівські повітові організації польських політичних партій. Стараннями місцевих осередків ендеків (польських націонал-демократів), представників правої селянської партії Польського стронництва людowego “Пяст” (далі ПСЛ “Пяст”), за сприяння послів Уставадавчого сейму від цих організацій у громадах Львівського повіту було

³ Ігор Соляр, “Перемиський повітовий комітет УНДО”, *Перемишль і Перемиська земля протягом віків (3). Інституції. Збірн. наук. праць та матеріалів Міжнародної наукової конференції* (Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003), 124–132; Ігор Соляр, “Організаційні засади та програмні орієнтири Народної організації українців м. Львова (1920 – 1930-ті рр.)”, *Краєзнавство* 3–4, (2009): 263–268.

⁴ Ігор Скочиляс, *Повітовий комітет УНДО у суспільно-політичному житті Борщівщини середини 20-х–30-х рр. ХХ ст.* (Львів: 1995), 56.

проведено низку вічевих зборів, ключовим питанням яких було остаточного приєднання Східної Галичини до Польської держави. Подібні віча були організовані у сільських громадах з переважаною, а то і повною перевагою, польського населення, зокрема, у Зимній Воді, Зубрі, Сихові, Сокільниках⁵.

Ще до 1923 р. польська влада попри відсутність позитивного для неї рішення Антанти, доклала всіх сил для фактичного включення Східної Галичини до складу Другої Речі Посполитої. Тут було проведено адміністративну реформу – створення Львівського, Станіславського та Тернопільського воєводств. У 1922 р. було проведено вибори до першого конституційного парламенту. Переконливу перемогу на березневих виборах 1922 р. отримали представники польських політичних партій, а беззаперечним лідером виборчих перегонів стало ПСЛ “Пяст”⁶. Вибори 1922 р. були ігноровані українським населенням, яке з подачі еміграційного уряду бойкотувало їх, не визнаючи входження краю до складу Польщі. Рішення Ради Амбасадорів у березні 1923 р. поставило українське політичне життя краю в нові реалії. Остаточне включення Східної Галичини до складу Польщі змусило українців пристосуватися до нового політичного режиму.

Українське політичне життя Львівського повіту розвивалося у контексті загальних тенденцій притаманних для Східної Галичини. До середини 1920-х років у ньому деякий час домінували представники першої української політичної організації, заснованої далеким 1890 р. – Української радикальної партії (далі – УРП). У своїй політичній програмі, прийнятій у 1923 р. на першому післявоєнному з’їзді, УРП визначала себе організацією працюючих мас, що стоїть на соціалістичних позиціях й прагне реалізувати свою програму в незалежній Українській державі з республіканським устроєм і владою всіх працюючих. Основною соціальною базою УРП виступало українське селянство. Програма партії передбачала також проведення земельної реформи, унаслідок якої земля мала відчужуватися у поміщиків на користь селян без викупу⁷.

Структурно УРП була трьохрівневою організацією. На чолі партії стояла Головна управа, у повітах і громадах діяли відповідно повітові та громадські управи. У громадах, де не існувало місцевої управи, організаційну роботу проводили довірені особи – мужі довір’я. Лідерами УРП були т. зв. діячі українського національного руху як Лев Бачинський, Іван Макух, Матвій Стахів.

Згідно звітів повітового староства поліції за 1924 р. прокурору апеляційного суду саме УРП проявляла найбільшу активність у повіті. Найзначнішим місцевим осередком партії була громадська управа у с. Гаї, на чолі якої стояв Іван Прокопів. Так, 7 липня 1924 р. тут було скликано велике селянське віче за присутності делегата Головної управи партії, де розглядалися важливі політичні

⁵ Лев Калиняк, “Національне питання в діяльності Польського Стронніцтва Людового “Пяст”, *Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність* 21 (2012): 345.

⁶ Олег Дудяк, “Польська спільнота Східної Галичини під час виборів 1922 року”, *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць* 123–124 (2002): 419

⁷ “Польські осади”, *Громадський Голос*, 20 вересня 1924.

та економічні питання, однак, головна увага стосувалася земельної реформи. Гострій критиці піддавалася осадницька акція польської влади у Східній Галичині⁸. Зазначена громадська управа відзначалась активністю постановою, свідченням чого є дописи про її діяльність у друкованому органі УРП – часописі “Громадський Голос”⁹.

Не меншою популярністю УРП користувалася у с. Глуховичах, де громадська організація партії була створена на початку 1926 р., незадовго до її об’єднання з волинською групою Української партії соціалістів революціонерів (далі – УПСР). Чисельний склад громадської управи у Глуховичах налічував 30 осіб – членів і прихильників (кандидатів) у члени партії. Її головою був Василь Сидір, заступником – Атаназ Музика, писарем – Тимко Музика, скарбником Григорій Болозевський. Діяла також ревізійна комісія і мировий суд¹⁰.

Новим етапом у діяльності УРП стало її об’єднання з волинською групою УПСР. Об’єднавчий з’їзд відбувся 11 лютого 1926 р. й УРП і УПСР створили Українську соціалістично-радикальну партію. В основу діяльності нової партії була закладена програма, засадничі позиції якої містилися у дотихчасових програмах УРП і УПСР. Ця програма, на думку делегатів об’єднавчого з’їзду мала зібрати в одне ціле досвід трьох десятиків років політичної боротьби українців обох берегів Збруча. Резолюції з’їзду чітко обстоювали інтереси українського селянства. Підтверджувалася теза про необхідність боротьби українських селян за землю. Уся панська, державна, костельна, церковна та колоністська земля мала перейти у руки українських селян. Програма новоствореної УСРП обстоювала також поширення селянської кооперації. Селяни мали взяти у свої руки весь кредитний і товарний обмін усунути приватних торговців та лихварів¹¹.

Після об’єднавчого з’їзду у громадах повіту відбулася низка партійних зборів за участі делегатів Головної управи, лідерів повітової управи, на яких селяни вітали створення нової партії та окреслювали перспективи розвитку партійних партійних структур. 11 квітня 1926 р. подібні збори відбулися у с. Запитові. Присутній на них голова повітової управи партії Остап Павлів виголосив організаційний реферат. Про стан реалізації земельної реформи прозвітував перед слухачами делегат Головної управи партії Матвій Стахів. Тут же було переобрано місцеву громадську управу, головою якої став селянин Юрій Максимович¹². 9 травня 1926 р. такі ж збори відбулися у Чижикові. Тут також був присутній О. Павлів. Громадська управа була обрана у наступному складі: Микола Дацко – голова, Павло Пелехатий – заступник голови, Андрій Федина – писар, а також

⁸ Прокурор апеляційного суду м. Львів, 1924, Центральний державний історичний архів України м. Львів (далі – ЦДАУЛ), ф. 205, оп. 1, спр. 433, арк. 4.

⁹ “З партійного життя”, *Громадський Голос*, 10 квітня 1926.

¹⁰ Там само

¹¹ “З’їзд Української Соціалістично-Радикальної Партії”, *Громадський Голос*, 20 лютого 1926.

¹² “З вічевого руху”, *Громадський Голос*, 24 квітня 1926.

7 членів управи¹³. Свідченням серйозних впливів партії у повіті, є той факт, що на проведеній у кінці квітня 1926 р. львівській повітовій партійній конференції УСРП були присутніми представники всіх громад, за виключенням Солонки і Раменова¹⁴.

З 1926 р. організаційна діяльність УСРП у повіті відбувалася на тлі серйозного протистояння з УНДО. Створена 11 липня 1925 р. через об'єднання Української трудової партії, Української партії національної роботи та волинської національної групи Української парламентської репрезентації організація західноукраїнських націонал-демократів була фактичним продовжувачем політичної лінії австрійської Української національно демократичної партії (УНДП). До 1935 р. програма партії базувалася на ідеології побудови незалежної соборної Української держави, відображала інтереси широких верств українського населення і в скорому часі стала беззаперечним лідером українського національного руху Західної України. УНДО вважало себе національною партією, а тому єдиною у собі усі класи і верстви українського народу. Для нього були “однаково дорогі інтереси українських робітників, селянства, праця інтелігента, тому що вони однаково поневолені та пригнічені чужинцями”¹⁵.

Структура партії була такою. Найвищим органом був Народний з'їзд (скликався кожних два роки), який обирав її керівний орган – Центральний комітет (далі – ЦК), до складу якого входив 41 член, з яких обиралась ексекютивна у складі 10 членів. Головою УНДО з моменту його створення до 1935 р. був Дмитро Левицький, генеральним секретарем – Володимир Целевич.

На місцевому рівні громадські партійні управи УНДО об'єднувалися у Повітові народні комітети (далі – ПНК), а ціла організація праці у повіті виглядала так:

1. ПНК у повітовому осередку, а у випадку відповідних умов, то окремі ПНК в місцях осідку повітових судів;
2. Районові комітети;
3. Волосні повітові Управи в місцях осідку волосних урядів;
4. Громадські повітові Управи по всіх громадах;
5. Мужі довір'я, де немає громадських Управ¹⁶.

Львівський ПНК УНДО було створено одразу після початку діяльності його центральних органів. Головою львівської повітової організації обрано, званого у Галичині педагога, колишнього старшину Української Галицької Армії – Івана Ліщинського, за сумісництвом члена ЦК УНДО¹⁷. Діяльність повітової організації вирізнялася постійною активністю – регулярно відбувалися організовані

¹³ “З партійного життя”, *Громадський Голос*, 15 травня 1926.

¹⁴ “З партійного життя”, *Громадський Голос*, 1 травня 1926.

¹⁵ Михайло Струтинський, “У справі організації повітів”, *Свобода*, 28 березня 1926.

¹⁶ “Організація й політична праця на селі”, *Свобода*, 12 травня 1935.

¹⁷ Прокурор апеляційного суду м. Львів, 1926, ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 442, арк. 67.

УНДО збори громад, на яких обиралися його громадські комітети. Збори піднімали актуальні для політичного моменту питання, приймали резолюції¹⁸.

Лідери УНДО надавали велике значення розбудові повітових осередків. Питання їхньої діяльності часто піднімала партійна преса, зокрема, друкований орган – тижневик “Свобода”. На думку представників УНДО, повітова партійна організація мала вести політичний провід і мати вирішальний голос у всіх справах зокрема, дбати про розбудову праці на всіх ділянках життя повіту, давати вказівки, як боротися за кращі умови життя українського населення¹⁹. Свідченням зростаючих впливів УНДО у львівському повіті став скликаний 22 жовтня 1926 р. Повітовий з’їзд УНДО, на який прибули 140 делегатів майже з усіх громад. Участь у його роботі взяв член ЦК УНДО Сергій Хруцький²⁰.

Черговий з’їзд ПНК відбувся 4 листопада 1927 р. На нього, згідно звіту партійної преси, прибуло 145 делегатів з 58 громад. Участь у його роботі взяли члени ЦК Дмитро Паліїв та В. Целевич. Основним питанням роботи з’їзду був стан організаційної роботи повіту. У ході роботи з’їзду були прийняті рішення:

1. Створити при Повітовому народному комітеті Повітову Народну Канцелярію, яка би надавали населенню правничі поради;
2. Посилити вічеву діяльність у повіті;
3. Поборювати шкідливу боротьбу між українськими політичними партіями;
4. Про притягнення в лави УНДО жінок.

З’їзд обрав новий ПНК до якого ввійшли: Іван Голод (Глуховичі), Михайло Кернога (Підберізи), о. Олекса Содомора (Яричів Новий), Василь Тибінка (Щирець), о. Михайло Сенів (Милошовичі), Петро Дофинець (Бродки), Сенько Бубела (Лисиничі), о. Ізидор Сохацький (Гаї), Петро Панкевич (Рудно). Головою Повітового Народного Комітету партії переобрано І. Ліщинського²¹.

Для ущільнення повітової мережі партії ЦК УНДО вирішив створити окремі ПНК для діючих у повітах судових округів. На думку керівництва партії, подібні структури мали вести самостійну роботу в навколишніх громадах, будучи одночасно у чіткому порозумінні з головним ПНК. Відтак, у Львівському повіті створено дві подібні структури на Винниківський і Щирецький судові округи²².

Активним із точки зору політичного життя став 1927 р. На цей час припали перші в Західній Україні самоврядні вибори (вибори до громадських рад). Повітові організації УНДО і УСРП прийняли в них активну участь. У травні–червні 1927 р. активною діяльністю відрізнялася місцева організація УНДО. Передвиборчі віча відбулися, зокрема, у Новому Яричеві (11 травня), Щирці

¹⁸ “Політичні збори в Збоїсках пов. Львів”, *Свобода*, 9 січня 1926.

¹⁹ Михайло Струтинський, “У справі організації повітів”, *Свобода*, 28 березня 1926.

²⁰ Львівське воєводське правління, 1926, Державний архів Львівської області, (далі – ДАЛО), ф. 1, оп. 52, спр. 533, арк. 92.

²¹ Прокурор апеляційного суду м. Львів, 1927, ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 422, арк. 67.

²² Українське національно-демократичне об’єднання (УНДО) м. Львів, 1927, ЦДІАУЛ, ф. 344, оп. 1, спр. 231, арк. 54.

(12 травня), Винниках (14 травня), Замарстинові (15 травня), Милятичах (1 червня). Активну участь у вічевих заходах приймали члени ЦК УНДО Д. Паліїв, В. Целевич, Любомир Макарушка²³.

Представники УНДО здобули більшість у громадських радах серед українського населення повіту. Серед польських політичних партій переважали представники ПСЛ “Пяст”. Підсумовуючи вибори, в УНДО визнали, що вони, загалом, були корисними для організації, однак, відзначали велику кількість фальсифікацій з боку польської влади²⁴.

Наступний 1928 р. також відбувся під знаком виборів, на цей раз до парламенту. У них уперше прийняли участь представники двох провідних українських політичних партій. Знову у краї точилася жорстка передвиборча боротьба, в якій була гостра напруга і між українськими та польськими політичними організаціями, і всередині українського національного табору.

На вибори до сейму ні УНДО, ні УСРП не пішли самостійно, а блокувалися з іншими політичними силами. У кінці 1927 р. представники цих партій вели переговори про висунення спільного українського виборчого списку. Однак спроби домовитися зазнали невдачі, оскільки, у листопаді 1927 р. представники УСРП надіслали до секретаріату УНДО лист із низкою вимог, які виявилися неприйнятними для партії. У результаті УНДО пішло на вибори 1928 р. у Блоці національних меншин – № 18 у виборчому списку, а УСРП разом із Українською соціал-демократичною партією (УСДП) створило Блок українських соціалістичних селянсько-робітничих партій – № 22.

Непорозуміння, що виникли напередодні виборів привели до серйозного протистояння між УНДО і УСРП у передвиборчій боротьбі. Віча прихильників цих партій у Львівському повіті часто закінчувалися прямими сутичками. Так, на вічі УНДО у Чижикові, присутній на ньому лідер партії Д. Левицький закликав присутніх селян ігнорувати список блоку, до якого належала УСРП²⁵. До прямих зіткнень між прихильниками націонал-демократів і радикалів доходило на зборах селян у Знесінні, Миклашові та Гаях²⁶.

Результати березневих парламентських виборів засвідчили беззаперечну перевагу серед українського населення повіту УНДО. На виборах до сейму, що відбулися 4 березня 1928 . у виборчому окрузі № 51 Львів – Сокаль, за виборчий список № 18 проголосувало 16 824 виборці. Список № 22 отримав 1.665 голосів²⁷. Послом сейму у зазначеному окрузі обрано голову Львівського ПНК УНДО І. Ліщинського, який увійшов до Української парламентської репрезентації (далі – УПР) у сеймі²⁸. З подякою до виборців 51 округу за підтримку, зі шпальт

²³ “Вічевий рух”, *Свобода*, 5 червня 1927.

²⁴ “Як ми провели вибори”, *Свобода*, 7 серпня 1927.

²⁵ Прокурор апеляційного суду м. Львів, 1928, ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 455, арк. 40.

²⁶ “Передвиборчий рух”, *Свобода*, 11 березня 1928.

²⁷ Statystyka Polski. Statystyka wyborow do Sejmu i Senatu odbytych w dniu 4 i 11 marca 1928 roku, (Warszawa: 1930, t. 10), 82.

²⁸ “Українські соймові послы”, *Свобода*, 18 березня 1928.

друкованого органу УНДО, звернувся його лідер Д. Левицький, який зазначив, що результат виборів міг би бути і кращим, якби не зазначені вище непорозуміння між представниками провідних українських партій²⁹.

Наступні два роки діяльності українських партій були позначені активною організаційною роботою. Провідні позиції у повіті поступово займає УНДО. Народний з'їзд партії, що відбувся у грудні 1928 р., окреслив майбутні перспективи діяльності повітових організацій. Зокрема він відзначив необхідність справного функціонування створених при ПНК – повітових канцелярій для покращення роботи з населенням³⁰.

Політична діяльність партій була позначена активною боротьбою за поширення своїх впливів на українські організації “органічного сектору”, зокрема, “Просвіту”, “Рідну Школу”, “Сільського Господаря” тощо. У наслідок цього зазначені товариства ставали ареною боротьби українських політичних партій, що мало негативні наслідки для українського національного руху загалом³¹.

Переломним у житті українського легального політичного руху Західної України стали події 1930 р. Після того, як Організація українських націоналістів (далі – ОУН) провела саботажну акцію, територією краю прокотилась організована польським урядом “пацифікація”. Її наслідком стали погроми українських політичних і громадських інституцій, зокрема і в Львівському повіті. Тут поліцейські погроми відбулися у Гаях, Германові та Підберізцях³². Керівництво легальних українських партій гостро критикувало політику польської влади, за що пізніше серйозно розплатилося³³. Значна кількість членів ЦК УНДО на чолі з його лідером Д. Левицьким були арештовані. Дня 10 вересня арештували і голову львівського ПНК І. Ліщинського, якого пізніше засудили до двох років ув'язнення³⁴.

Арешти керівництва УНДО відбулися напередодні листопадових парламентських виборів 1930 р. Цього разу лідерам провідних політичних партій таки вдалося укласти спільний виборчий блок. Після низки усних конференцій 29 вересня 1930 р. було укладено угоду між УНДО і УСРП про спільну коаліцію, до якої приєдналися ще дві білоруські партії: Білоруська християнська демократія та Білоруський селянський союз. Нова коаліція отримала назву – Український і Білоруський виборчий блок, який у виборчому списку отримав № 11³⁵. На виборах до сейму 16 листопада 1930 р. Український і Білоруський

²⁹ Дмитро Левицький, “До високоповажних виборців 51 виборчого округу”, *Свобода*, 18 березня 1928.

³⁰ “Народний зїзд”, *Свобода*, 30 грудня 1928.

³¹ Лев Калиняк, “УНДО і ОУН – боротьба за політичні впливи у “Просвіті”, *Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 19: (2010): 86.

³² “В обороні сільського населення”, *Свобода*, 29 серпня 1930.

³³ “В обороні сільського населення”, *Свобода*, 29 серпня 1930.

³⁴ “Берестейський в'язень перед судом”, *Свобода*, 3 травня 1931.

³⁵ Оксана Потіха, “Участь УНДО у виборах до польського парламенту восени 1930 року”, *Інтелегенція і влада*, 13 (2008): 135

виборчий блок у Львівському повіті набрав 18 433 голоси виборців³⁶, що в умовах переслідувань польською владою було досить вдалим результатом.

На думку Б. Хрушова, 1928–1930 рр. були періодом найбільшого піднесення української націонал-демократії Західної України. Вибори 1930 р. засвідчили зміну політичних поглядів у західноукраїнському суспільстві. Їх результати переконливо довели, що УНДО, незважаючи на несприятливі обставини, залишилося провідною політичною силою у боротьбі за національні, господарські та культурно-освітні права українського народу. Здобутки українського блоку виглядали особливо вагомими на фоні повного розгрому ліворадикальних та москвофільських угруповань, які не спромоглися здобути жодного мандату.

Трагічні події у Наддніпрянській Україні пов'язані з колективізацією, масовими репресіями української інтелігенції, а також польською “пацифікацією” в Галичині активізували політичну еволюцію УНДО щодо польсько-українського компромісу. В УНДО поступово викристалізувалася концепція, що передбачала перетворення Західної України у новітній П'ємонт у боротьбі за незалежну Українську державу. Боротьба з більшовизмом оголошувалася новою парадигмою націонал-демократії. Антиукраїнська політика більшовицького режиму на Україні альтернативи не надавала. У цих умовах керівництво УНДО доходило до висновку, що успіх цієї боротьби значною мірою залежав від польсько-українського порозуміння, в основі якого мала бути ідея автономії західноукраїнських земель у складі Польщі³⁷.

Початок 1930-х років із об'єктивних причин був негативним для місцевих осередків УНДО. Такий стан справ відзначала й партійна преса. Характеризуючи організаційну активність у Львівському повіті за 1932 р. газета “Свобода” писала, що партійне життя тут було суттєво ослабленим і навіть скликаний у січні з'їзд не дав у цьому плані позитивних зрушень³⁸. Тільки після звільнення І. Ліщинського у листопаді 1932 р. ПНК, за участі депутата сейму Мілени Рудницької та Головного секретаря партії В. Целевича, провів два засідання, на яких ухвалив важливі рішення щодо оптимізації роботи партійних осередків. Для ефективнішої роботи ПНК ухвалено рішення провести низку районних нарад членів УНДО у Львові, Винниках, Щирці, Толщеві, Бродках. Найбільша з них відбулася 13 листопада 1932 р. у Щирці, на якій з організаційними доповідями виступили І. Ліщинський та М. Рудницька³⁹.

Зазначена активізація діяльності повітової організації УНДО була епізодичною. Перше півріччя 1933 р. позначилося подальшою її бездіяльністю, що було пов'язано з фактичним відходом І. Ліщинського від активного

³⁶ Statystyka Polski. Statystyka wyborow do Sejmu i Senatu odbytych w dniu 16 i 23 marca 1930 roku. (Warszawa: 1935), 78.

³⁷ Борис Хрушов, “Політична діяльність Українського національно-демократичного об'єднання (1925–1939 рр.)”, (Дис. канд. іст. наук, Чернів. держ. у-нт ім. Ю. Федьковича, 2000), 9.

³⁸ “Оживлення партійної організації у Львівському повіті”, *Свобода*, 27 листопада 1932.

³⁹ Там само.

політичного життя. Однак, уже в липні ситуацію вдалося налагодити. До найближчого повітового з'їзду партії тимчасовий провід ПНК доручено очолювати відповідальному редакторові газети “Свобода”, активному учаснику українських визвольних змагань на Наддніпрянщині – Грицю Гладкому. Повітовий Народний з'їзд дня 28 листопада 1933 р. підтвердив повноваження Г. Гладкого як голови ПНК, а такого вибрав новий провід організації у складі: о. декан Володимир Семків (Щирець), М. Кернога (Підберізіці) – заступники голови; Ілько Лисий (Львів) – секретар; Ярослав Левицький (Винники) – заступник секретаря. Членами ПНК стали: о. декан Григорій Гірняк (Винники), Микола Мороз (Підліски), Ольга Олянович (Глуховичі), о. Тимотей Ковалюк (Скнилів), о. Петро Стернюк (Пустомити), о. Йосип Осташевський (Підберізіці)⁴⁰. З вивчення персонального складу ПНК можемо констатувати значну участь у діяльності УНДО греко-католицького духовенства, а також широку географію представлених у ньому громад.

За керівництва Г. Гладкого львівський ПНК розгорнув активну діяльність. У повіті регулярно відбувалися збори громадських партійних осередків, працювали ПНК судових округів у Винниках та Щирці. Участь у цих заходах, у більшості випадків, приймали депутати УПР. Велася діяльна агітація за вступ нових членів до організації. Показовою у цьому плані є резолюція прийнята 26 квітня 1936 р. на зборах у Новому Яричеві, що закликала українців Львівського повіту *“вступати якнайчисельніше в члени партії УНДО та скріплювати ряди по селах”*⁴¹.

На зборах представників регіональної організації УНДО піднімалася низка актуальних у тому часі питань політичного, економічного та культурно-освітнього характеру. Увага повітової організації приділялася подіям поза межами Другої Речі Посполитої. Значний резонанс, безумовно, викликали події в радянській Україні. Постанови та резолюції ПНК, його громадських управ рішуче засуджували варварську політику більшовиків щодо організації Голодомору 1932–1933 рр.⁴², а також репресії проти української інтелігенції, зокрема події пов'язані зі смертю Михайла Грушевського⁴³. У внутрішньо-політичному житті повітовий провід концентрував свої зусилля на розбудові громадських самоуправних органів, які, на його думку, мали бути *“основою суспільного і політичного виховання громадянства”*⁴⁴. Серед економічних пріоритетів у діяльності ПНК, на першому місці стояли питання захисту інтересів

⁴⁰ Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) м. Львів, 1933, ЦДІАУЛ, ф. 344, оп. 1, спр. 231, арк. 101.

⁴¹ “УНДО в Яричові новому”, *Свобода*, 27 листопада 1932.

⁴² “Важні постанови”, *Свобода*, 30 липня 1933.

⁴³ Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) м. Львів, 1933, ЦДІАУЛ, ф. 344, оп. 1, спр. 231, арк. 101.

⁴⁴ “I-ий Український самоуправний Зїзд Львівського повіту”, *Свобода*, 7 червня 1936.

українського селянства, зокрема, питання реалізації земельної реформи, зменшення податкового тиску, захисту його прав перед загрозою польської осадницької акції у краю⁴⁵.

На середину 1930-х років ідеї польсько-українського порозуміння, що їх довший час виношувала значна частина керівництва УНДО, у кінцевому рахунку матеріалізувалися. У 1935 р. організація остаточно перейшла на за сади “політики нормалізації” із польським урядом. Взамін на порозуміння з владою і здобуття певних преференцій на парламентських виборах партія у своїх програмних засадах тимчасово відходила від декларованих раніше засад незалежності України, замінивши їх ідеями автономії краю. У тому ж році відбулася зміна керівництва партії. Новим головою ЦК УНДО став Василь Мудрий, який на вересневих виборах до парламенту був обраний послом польського парламенту від Львівського повіту⁴⁶.

Очолований Г. Гладким львівський ПНК одним із перших прослідував новим політичним фарватером свого центрального керівництва. Протягом 1935–1936 рр. у повіті проведено числені збори членів організації, на яких було одноставно підтримано новий політичний курс. Найпоказовішим у цьому плані став скликаний 29 травня 1936 р. за ініціативи ПНК Перший український самоуправний з’їзд Львівського повіту. Його резолюція закликала, зокрема до “здійснення на всіх українських землях у Польщі найвищого типу самоуправи, якою є національно-територіальна автономія”⁴⁷. Свідченням підтримки “політики нормалізації” є також той факт, що на з’їзді львівського ПНК 31 січня 1936 р., його персональний склад не зазнав істотних змін. Головою повітової організації залишився Г. Гладкий, секретарем І. Лисий⁴⁸.

Чергова зміна складу ПНК відбулася у жовтні того ж року, проте вона буда пов’язаною з трагічною смертю Г. Гладкого. Новим головою ПНК призначено відомого в краю греко-католицького священика зі Збоїщ – Романа Ганаса. Наступного 1937 р. його повноваження підтвердив черговий з’їзд повітової організації, що відбувся 28 травня. До складу ПНК ввійшли також: І. Лисий (Львів), Богдан Бородайко (Львів), о. Максим Коверко (Бродки), Гнат Еліяшевський (Винники), о. Микола Землинський (Новий Яричів), Т. Ковалюк (Скнилів), о. Петро Пелехатий (Дмитровичі), Михайло Якимів (Ременів), М. Мороз (Підліски)⁴⁹. Перебування о. Р. Ганаса на чолі львівського ПНК не було тривалим, оскільки в листопаді 1937 р. він покинув Львівський повіт. Відтак, до початку Другої світової війни посаду голови повітової організації УНДО обіймав І. Лисий⁵⁰.

⁴⁵ “Протестаційне віче у Винниках”, *Свобода*, 27 грудня 1936.

⁴⁶ “Сеймові послі”, *Свобода*, 4 жовтня 1935.

⁴⁷ “І-ий Український самоуправний Зїзд Львівського повіту”, *Свобода*, 7 червня 1936.

⁴⁸ Українське національно-демократичне об’єднання (УНДО) м. Львів, 1936, ЦДАУЛ, ф. 344, оп. 1, спр. 231, арк. 101.

⁴⁹ “Повітовий Народний зїзд УНДО у Львові”, *Свобода*, 6 червня 1937.

⁵⁰ “Передвиборча акція УНДО”, *Свобода*, 30 жовтня 1938.

Загалом передвоєнні роки позначилися втратою позицій УНДО у суспільному житті повіту. У партійній пресі зустрічаємо мало повідомлень про заходи проведені тут ПНК. Тенденція послаблення впливів Об'єднання була загальною в усій Західній Україні. Невдача “політики нормалізації” спричинила зменшення політичної ваги у суспільстві УНДО та інших політичних партій краю, на користь ОУН. Не останню роль у цьому відіграли зовнішньополітичні зміни, що відбувалися у Європі і характеризувалися крахом європейських демократій, на які у своїй діяльності орієнтувалося УНДО. І зростанням тоталітарних тенденцій, прихильником яких була ОУН. З початком Другої світової війни національні демократи, визнали за необхідне висловити свою підтримку польській державі. Окупація Західної України СРСР поклала кінець діяльності регіональних осередків УНДО – партії, що протягом довшого часу залишалася провідною структурою політичної організації українського населення Львівського повіту.

LVIV DISTRICT ORGANIZATION OF UKRAINIAN NATIONAL DEMOCRATIC UNION

Lev KALYNYAK

Ivan Franko National University of Lviv,

Chair of Local History,

1, Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine

This research has the local character and deals with social and political processes which took place in Lviv district of interwar Galychyna. The local peasant communities mainly due to their closeness to Lviv preserved the status of the Ukrainian national life epicenter. The district and peasant filials of almost all political organizations functioned there. The Ukrainian National Democratic Union (UNDU) was the most active among them. The members and the supporters of the Party which were united around the Lviv District People Committee (DPC) formed the conscious leadership of national life. The majority of the Ukrainian economics, cultural, educational and sport organizations of the district were controlled by them. The relationships between UNDU and the representatives of the other Ukrainian political organizations stayed complicated during 1930s. This process became especially sharp in 1935 after the beginning of “policy of normalization” of relationships with Polish state, which was initiated by the Party leaders.

Key words: Lviv district, UNDU, District People’s Committee, interwar period, Union.